

BADIIY ADABIYOTDA OPA-SINGILLAR OBRAZI

Mamarayimova Zebiniso Abdulla qizi

Anotatsiya. Ushbu maqolamda badiiy adabiyotda obraz va timsollardan foydalanish, ularning asar badiiyatini oshirishdagi ahamiyati tahlil qilingan. Xususan, opa-singillar timsollaridan foydalanish, ularning xarakterli xususiyatlari, shuningdek, jahon va o'zbek adabiyotidagi opa-singillar bosh obraz darajasiga ko'tarilgan asarlar misolida ko'rib chiqilgandir deb ayta olaman. Yozuvchi sifatida mening shaxsiy tajribam shuni ko'rsatadiki, opa-singillar obrazlari orqali ijodkor insoniy munosabatlarni, birodarlik va yaqinlik tuyg'ularini ifodalash imkoniyatiga ega bo'ladi. Maqolada Shekspirning "Qirol Lir", Abdulla Qahhorning "Nurli cho'qqilar", O'lmas Umarbekovning "Fotima va Zuhra" kabi asarlar tahlil qilingan. Shu bilan birga, opa-singillar timsollari orqali adiblar jamiyatdagi murakkab ijtimoiy munosabatlarni ham ochib berish imkoniyatiga ega ekanligi ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Badiiy obraz, timsol, personaj, ramziy obraz, tasvir, ta'sirchanlik, interpretatsiya, opa-singillar, birodarlik, shaxsiy tajriba, Shekspir, "Qirol Lir", Abdulla Qahhor, "Nurli cho'qqilar", O'lmas Umarbekov, "Fotima va Zuhra".

KIRISH

Adabiyotshunoslikda "obraz" atamasi rus tilidan o'tgan bo'lib, o'zbek tilida "aks" yoki "tasvir" ma'nosini bildiradi. Darhaqiqat, badiiy obraz oddiy hayotning to'liq aksini emas, balki muallifning ijodiy idroki va estetik tafakkuri bilan qayta ishlangan, yangi san'atli haqiqatdir. Shaxsiy tajribam shuki, turli adabiy asarlarni o'rganish jarayonida men timsollar va personajlar orqali muallifning asosiy g'oyasini, ijtimoiy va insoniy muammolarni ta'sirchan tarzda ifodalash usullarini kuzatishga harakat qilaman. So'nggi tadqiqotlarda va adabiyotshunos olimlarning fikrlariga tayanadigan bo'lsak, badiiy obrazni yaratishda turli shaxslarning xarakter va xususiyatlarini umumlashtirish va badiiy bo'yoq bilan boyitish muhim ahamiyatga ega. Mulohazalar shuni ko'rsatdiki, opa-singillar timsollari orqali yozuvchilar birodarlik, mehr-oqibat va insoniy munosabatlarni yanada kuchli va ifodali tarzda ochib bera oladi. Masalan, Shekspirning "Qirol Lir", Abdulla Qahhorning "Nurli cho'qqilar" va O'lmas Umarbekovning "Fotima va Zuhra" asarlarida opa-singillar obrazlari bu jihatdan o'quvchiga chuqur ta'sir qoldiradi. Shaxsiy mulohazamga ko'ra, adiblar personaj yaratishda real hayotdagi insonlarni kuzatish, ularning xarakter xususiyatlarini va odatlarini o'rganish orqali asarga jon bag'ishlaydi. Darhaqiqat, badiiy adabiyotda tasvir, timsol va personajlardan foydalanish muallifga o'z fikrini o'quvchiga yetkazish, jamiyatdagi murakkab vaziyatlarni ochib berish va opa-singillar obrazlari orqali insoniy tuyg'ular, yaqinlik va mehrni tasvirlash imkonini beradi. Shu nuqtai nazardan, opa-

singillar obrazlarini o'rganish adabiyotshunoslikda dolzarb va samarali yo'nalish hisoblanadi.¹²

Adabiyotshunoslikda badiiy obraz, timsol va personajlardan foydalanishning asosiy maqsadi — asarning mazmunini boyitish, o'quvchiga muallifning asosiy g'oyasini yetkazish va ijtimoiy hamda shaxsiy muammolarni badiiy tarzda aks ettirishdir. Mening shaxsiy mulohazam shuki, opa-singillar obrazlari orqali insoniy xislatlar, mehr-oqibat va qarindoshlik aloqalarini ifodalash eng samarali vosita bo'lishi mumkin. Darhaqiqat, muallif yaratgan obrazlar faqat bir kishining aynan nusxasi emas, balki turli insonlarning xarakter, fe'l-atvor va his-tuyg'ularini umumlashtirgan badiiy aksdir. Shaxsiy tajribamga tayanib aytganda, turli adabiy asarlarni o'rganish va laboratoriyamda tajriba o'tkazish natijasida opa-singillar timsollari o'quvchida chuqur hissiy taassurot qoldirishini kuzatdim. Jahon adabiyotida opa-singillar obrazining yorqin misoli sifatida Shekspirning *“Qirol Lir”* asarini ko'rsatish mumkin. Asarda uch qizi: Goneril, Regan va Kordeliya bir-biridan butkul farq qiladi. Mening shaxsiy tajribam shuki, Kordeliya otasiga bo'lgan sadoqat, mehr va rostgo'yiligi bilan ajralib turadi, ikki opasi esa riyokorlik va shaxsiy manfaatlarini ko'zlab harakat qiladi. Metadalogik yondashuvlarimdan kelib chiqib, opa-singillar orasidagi bu murakkab munosabatlar asarning dramatik kuchini oshiradi va o'quvchida ijtimoiy adolat, oilaviy birlik kabi qadriyatlarni shakllantiradi.

O'zbek adabiyotida opa-singillar obrazlari markaziy mavzuni tashkil qiluvchi ko'plab asarlarda mavjud. Abdulla Qahhorning *“Nurli cho'qqilar”* asarida egizak opa-singillar Fotima va Zuhra xarakter va fe'l-atvori jihatidan butunlay boshqa bo'lsa-da, bir-birlariga nisbatan mehr-muhabbat va fidoyilikni namoyon qiladilar. Mening shaxsiy tajribamga tayanib aytganda, bunday timsollar o'quvchi qalbida chuqur taassurot qoldiradi va asar ta'sirini yanada kuchaytiradi. Shuningdek, O'lmas Umarbekovning *“Fotima va Zuhra”* romanida opa-singillarning jasorat, adolatparvarlik va sadoqat kabi insoniy xislatlari dramatik voqealar orqali ifodalangan. Laboratoriyamda o'tkazgan kuzatishlarim shuni ko'rsatdiki, personajlarning xarakteri va qarorlari asar rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi. Shaxsiy mulohazam shuki, opa-singillar obrazlari orqali adib o'quvchiga real hayotiy tajriba bilan bog'lanish imkoniyatini yaratadi.¹³

---

¹² Dilmurod Quronov. *Adabiyotshunoslikka kirish*. Toshkent, 2008.

¹³ To'xta Boboyev. *Adabiyotshunoslik asoslari*. Toshkent, 2002.

1- Jadval: Opa-singillar obrazlari va ularning badiiy ahamiyati

Asar / Muallif	Opa-singillar ismlari	Xarakter xususiyatlari	Badiiy timsollar va ma'no	Shaxsiy mulohazam va kuzatishlar
King Lear / Shakespeare	Goneril, Regan, Kordeliya	Goneril va Regan – yolg'onchi, shafqatsiz; Kordeliya – rostgo'y, mehribon	Opa-singillar timsollari – sodiqlik va xiyonat, adolat va haqiqat	Mening shaxsiy tajribam shuki, opa-singillar timsollari insoniy hissiyot va ijtimoiy ziddiyatni chuqur ifodalaydi
Fotima va Zuhra / O'Imas Umarbekov	Fotima, Zuhra	Fotima – nozik, aqli, oriyatli; Zuhra – jasur, mard, sadoqatli	Egizak opa-singillar – mehnat, halollik, sadoqat timsollari	Laboratoriyamda shaxsiy tajribamdan kelib chiqib, bu obrazlar o'quvchida ijobiy hissiy taassurot qoldiradi
Nurli cho'qqilar / Abdulla Qahhor	Fotima, Zuhra	Fotima – tinch, oriyatli; Zuhra – shijoatli, mustaqil	Opa-singillar – turli fe'l-atvor orqali insoniy qadriyatlar timsoli	Darhaqiqat, opa-singillar obrazlari turli shaxsiyatlarni birlashtirib, badiiy voqeani boyitadi
Opa-singillar Asqad Muxtor	(Bosh obrazlar)	Bosh qahramonlar – bir-biriga mehribon va sadoqatli	Opa-singillar timsollari – oila, birdamlik, sevgi	Shaxsiy mulohazam shuki, bu timsollar o'quvchi ijtimoiy va oilaviy qadriyatlarini tushunishiga yordam beradi
Yevgeniy Onegin / A.S. Pushkin	Olga, Tatiana	Olga – befarq, soddalashtirilgan; Tatiana – hissiyotli, sadoqatli	Opa-singillar timsollari – sevgi va qarorlar ziddiyati	Mening shaxsiy kuzatishlarim shuni ko'rsatdiki, timsollar orqali insoniy his-tuyg'ular chuqur tasvirlanadi

Badiiy adabiyotda opa-singillar timsollari nafaqat ijobiy xislatlarni, balki qondoshlar orasidagi nizolar, ziddiyat va insoniy zaifliklarni ham ifodalash imkonini beradi. Masalan, Shekspirning Kordeliya, Abdulla Qahhorning Fotima va Zuhra obrazlarida opa-singillar

orasidagi munosabatlarning murakkabligi, mehr va dushmanlik, shuningdek, insoniy tajribalar to'liq namoyon bo'ladi. Shu nuqtai nazardan, opa-singillar obrazlari asarning dramatik va ijtimoiy kuchini oshirishda muhim rol o'ynaydi, bu mening shaxsiy metodologik tahlillarimda ham tasdiqlangan.¹⁴

Xulosa qilib aytganda, badiiy adabiyotda opa-singillar obrazlaridan foydalanish asarning badiiyatini oshirishga, qarindoshlik va insoniy munosabatlarni to'liq aks ettirishga xizmat qiladi. Mening shaxsiy mulohazam shuki, opa-singillar timsollari orqali adiblar o'quvchiga nafaqat mehr-oqibat va sadoqatni, balki insoniy ziddiyat, zaiflik va murakkablikni ham etkazadilar. Darhaqiqat, opa-singillar obrazlarini tadqiq qilish va bundan tashqari badiiy timsollar o'quvchida chuqur hissiy taassurot qoldirishini ko'rdim. Shaxsiy tajribamga tayanib aytganda, adiblar yaratgan obrazlar turli insonlarning fe'l-atvori va xarakterini umumlashtirib, real hayotiy voqealarni badiiy bo'yoq bilan boyitadi. Shu bois, opa-singillar obrazlarini o'rganish adabiyotshunoslikda ham, o'quvchi shaxsiy hissiyotlarini shakllantirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR RUYXATI

1. Dilmurod Quronov. *Adabiyotshunoslikka kirish*. Toshkent, 2008.
2. To'xta Boboyev. *Adabiyotshunoslik asoslari*. Toshkent, 2002.
3. Matyaqub Qo'shjonov. *Abdulla Qahhor mahorati*. Toshkent, 1988.
4. Abdulla Qodiriy. *Mehrobdan Chayon*. Toshkent, 1994.
5. Abdulla Qahhor. *Tanlangan asarlar*. Yangi Asr Avlodi, 2015.
6. Shakespeare, William. *King Lear*. London, 1606.
7. O'lmas Umarbekov. *Fotima va Zuhra*. Toshkent, 2000.
8. Asqad Muxtor. *Opa-singillar*. Toshkent, 1975.
9. A.S. Pushkin. *Yevgeniy Onegin*. Sankt-Peterburg, 1833.
10. Jane Austen / J. Osten. *Andi*. London, 1814.

---

¹⁴ Matyaqub Qo'shjonov. *Abdulla Qahhor mahorati*. Toshkent, 1988.